

Sygn. akt V CSK 149/11

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 kwietnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie z powództwa Stowarzyszenia Filmowców Polskich w Warszawie
przeciwko T. K.

o ustalenie ewentualnie o zobowiązanie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 18 kwietnia 2012 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 17 listopada 2010 r.,

**oddala skargę kasacyjną; pozostawia Sądowi Apelacyjnemu
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód - Stowarzyszenie Filmowców Polskich w Warszawie wniósł o (1) ustalenie, że nie istnieje po jego stronie obowiązek zawarcia z pozwanym T. K.m umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, na warunkach wskazanych w postanowieniu Komisji Prawa Autorskiego z dnia 5 listopada 2009 r., tj. z określeniem wynagrodzenia za korzystanie z reprezentowanych przez powoda praw autorskich i praw pokrewnych w wysokości 1,6% wpływów netto (bez podatku VAT) uzyskiwanych przez pozwanego z tytułu reemisji kablowej, które nie obejmują opłat instalacyjnych i przyłączeniowych, (2) ustalenie, że nie doszło do ukształtowania umowy na skutek wydania przez Komisję Prawa Autorskiego postanowienia z dnia 5 listopada 2009 r., a żądaniem ewentualnym (3) o zobowiązanie pozwanego do złożenia oświadczenia woli, zastępującego wskazaną umowę, oznaczonej treści, określającego wynagrodzenie za korzystanie z reprezentowanych przez powoda praw autorskich i praw pokrewnych w wysokości 2,2% wpływów netto (bez podatku VAT) uzyskiwanych przez pozwanego z tytułu reemisji kablowej, które nie obejmują opłat instalacyjnych i przyłączeniowych.

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 6 maja 2010 r. (1) ustalił, że nie istnieje obowiązek powoda zawarcia z pozwanym umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych, na warunkach wskazanych w postanowieniu Komisji Prawa Autorskiego z dnia 5 listopada 2009 roku, tj. z określeniem wynagrodzenia za korzystanie z reprezentowanych przez Stowarzyszenie Filmowców Polskich praw autorskich i praw pokrewnych jako 1,6% wpływów netto (bez podatku VAT) uzyskiwanych przez pozwanego z tytułu reemisji kablowej, które nie obejmują opłat instalacyjnych i przyłączeniowych, (2) oddalił powództwo o ustalenie, że nie doszło do ukształtowania między stronami umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych, na skutek wydania przez Komisję Prawa Autorskiego w dniu 5 maja 2009 roku postanowienia.

Sąd Apelacyjny, na skutek apelacji pozwanego, wyrokiem z dnia 17 listopada 2010 r. zmienił zaskarżony wyrok w części dotyczącej ustalenia w ten

sposób, że powództwo oddalił, oddalił apelację w części zaskarżającej rozstrzygnięcie o oddaleniu powództwa, uchylił zaskarżony wyrok w zakresie żądania ewentualnego, przekazując sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia była bezsporna. Powód jest organizacją zbiorowego zarządu prawami autorskimi w rozumieniu art. 104 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, działającą na podstawie zezwolenia Ministra Kultury i Sztuki. Zakres zezwolenia obejmuje między innymi zarząd majątkowymi prawami autorskimi do utworów audiowizualnych, przysługujących producentom utworów audiowizualnych oraz w niektórych przypadkach współtwórcom, na polu eksploatacji równoczesnego i integralnego nadawania programu przez inną organizację radiową i telewizyjną (reemisji). Pozwany jest operatorem telewizji kablowej. Jego działalność, zgodnie z ustawą z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, polega na odbieraniu programów telewizyjnych nadawanych przez inne organizacje (stacje) telewizyjne oraz ich rozprowadzaniu w całości i bez zmian w sieci kablowej do zainteresowanych odbiorców za odpowiednią opłatą. W 2006 r. strony negocjowały warunki umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p., ale z uwagi na spór co do wysokości wynagrodzenia, do zawarcia umowy nie doszło.

W dniu 20 listopada 2008 r. pozwany wystąpił do Komisji Prawa Autorskiego (dalej także jako: KPA) o wszczęcie postępowania polubownego w przedmiocie zawarcia umowy obejmującej zgodę powoda na reemitowanie utworów audiowizualnych oraz wideogramów, do których prawa pokrewne przysługują producentom utworów audiowizualnych, orzeczenie obowiązku powoda złożenia oświadczenia woli o wskazanej treści, udzielenia pozwanemu zezwolenia na korzystanie na polu reemisji sieci kablowej z utworów audiowizualnych oraz wideogramów, nałożenia na powoda obowiązku zawarcia umowy licencyjnej i ustalenia, że brak jest ważnych powodów odmowy udzielenia zgody pozwanemu na korzystanie z utworów audiowizualnych oraz wideogramów na polu reemisji w sieci telewizji kablowej pozwanej. W trakcie postępowania pozwany zmodyfikował żądanie w zakresie określenia wysokości wynagrodzenia. Komisja Prawa Autorskiego postanowieniem z dnia 5 listopada 2009 r. orzekła,

iż Stowarzyszenie Filmowców Polskich jest organizacją „właściwą” w rozumieniu art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p. do zawarcia umowy z pozwanym, a łączne wynagrodzenie na rzecz powoda powinno być ustalone w wysokości 1,6% wpływów netto (bez podatku VAT) uzyskiwanych przez pozwanego z tytułu reemisji kablowej, które nie obejmują opłat instalacyjnych i przyłączeniowych, oddaliła wniosek w pozostałym zakresie. Powództwo w rozpoznawanej sprawie, wniesione w związku z tym postanowieniem, oparte zostało na twierdzeniu, że KPA ma kompetencję wyłącznie do orzekania o obowiązku zawarcia umowy, a nie kształtowania jej treści, postanowienie stanowi wyłącznie rekomendację, nie rodzącą praw i obowiązków stron.

Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska Sądu pierwszej instancji, że - jakkolwiek art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p. wymaga uzyskania licencji umownej na reemisję kablową oraz nakłada przymus zawierania takich umów na organizacje zbiorowego zarządzania - to KPA nie jest uprawniona do władczego rozstrzygania sporów w zakresie treści takiej umowy, a po uchyleniu art. 108 ust. 3 u.p.a.p., jeżeli nie doszło do porozumienia stron, brak normatywnego określenia sposobu ustalenia wysokości wynagrodzenia i kompetencji w tym zakresie nie ma także sąd powszechny. Podstawy takiej nie dopatrył się Sąd Okręgowy również w dyrektywie Rady WE nr 93/83 z dnia 27 września 1993 r. w sprawie koordynacji niektórych zasad dotyczących prawa autorskiego oraz praw pokrewnych stosowanych w odniesieniu do przekazu satelitarnego oraz retransmisji drogą kablową, która nie dotyczy sporów między operatorem kablówkami organizacją zbiorowego zarządzania, ponadto przewiduje wyłącznie polubowne działania mediatorów.

Sąd odwoławczy wskazał, że wytoczenie powództwa przez którąkolwiek ze stron prowadzących spór przed Komisją Prawa Autorskiego i objętych postanowieniem tej Komisji rozstrzygającym ten spór, prowadzi do unicestwienia (zniweczenia) skutków prawnych postanowienia wydanego przez Komisję. Jeżeli zatem skutek wytoczenia powództwa, o jakim mowa w art. 108 ust. 7 u.p.a.p. postanowienie Komisji Prawa Autorskiego traci moc to, zdaniem Sądu, powód nie ma już interesu prawnego w ustaleniu, że nie ma obowiązku zawarcia umowy na określonych w nim warunkach. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, przepisy u.p.a.p., w szczególności art. 108 ust. 7 oraz 106 ust. 2, stanowią podstawy

wiążącego ukształtowania przez sąd praw i obowiązków stron umowy, o jakiej mowa w art. 21¹. Podzielił tym samym stanowisko Sądu Najwyższego, wyrażone w uchwale (7) z dnia 13 lipca 2010 r., uznając, że wykładnia językowa określenia „sprawy związane z zawarciem umowy”, zawartego w art. 21¹ ust. 2 i art. 108 ust. 5 u.p.a.p., w którym brak wskazania źródła, rodzaju lub charakteru sporu, świadczy o tym, że chodzi w nim o wszelkie spory mogące powstać między stronami ze względu na przyszłą umowę. Przedmiotem sporu może być w szczególności sposób ustalenia i wysokość wynagrodzenia, które należy do istotnych elementów umowy, mających dla stron doniosłe znaczenie. Zgodził się z poglądem, że jakkolwiek Komisja Prawa Autorskiego nie może być uznana za niezależnego mediatora w rozumieniu dyrektywy Rady WE nr 93/83, to niewątpliwie jest organem pozasądowym, powołanym przez ustawę do rozstrzygania takich sporów w postępowaniu, do którego stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu polubownym (art. 108 ust. 6). Sąd nie dopatrył się przeszkód uniemożliwiających powierzenie temu organowi rozstrzygania sporów związanych z zawarciem umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p. w pełnym zakresie, także co do treści umowy. Wskazał, że przepisy art. 108 ust. 7 w zw. z art. 21¹ ust. 2 oraz art. 108 ust. 5 u.p.a.p. zawierają normę prawa materialnego, zgodnie z którą także sąd jest uprawniony do rozstrzygania takiego sporu z zakresu prawa cywilnego. Uznał, że prawa powoda powinny być realizowane powództwem o ukształtowanie stosunku prawnego, co w braku interesu prawnego skutkuje zmianą rozstrzygnięcia w części dotyczącej ustalenia objętego pkt (1) pozwu.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że powód nie ma interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia zawierającego żądanie ustalenia, iż nie doszło do ukształtowania stosunku prawnego między stronami, objętego pkt (2) pozwu i apelację w tej części oddalił. Przyjmując, że powodowi, na podstawie art. 108 ust. 7 w zw. z ust. 5 oraz 21¹ ust. 2 u.p.a.p., przysługuje roszczenie o ukształtowanie stosunku prawnego w zakresie treści umowy licencyjnej o reemisję utworów audiowizualnych, a odnośnie do tej części powództwa, objętej żądaniem (3), sformułowanym w sposób ewentualny, Sąd Okręgowy nie dokonał ustaleń i oceny zasadności, Sąd odwoławczy uchylił zaskarżony wyrok.

Skargę kasacyjną od orzeczenia Sądu Apelacyjnego w części zmieniającej wyrok sądu pierwszej instancji przez oddalenie powództwa o ustalenie, że nie istnieje po stronie powoda obowiązek zawarcia z pozwanym umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p.p., na warunkach wskazanych w postanowieniu Komisji Prawa Autorskiego z dnia 5 listopada 2009 r., wniósł pozwany. Skarżący w ramach podstawy odnoszącej się do prawa materialnego zarzucił naruszenie art. 106 ust. 2 u.p.a.p.p. w zw. z art. 108 ust. 5 dawnej u.p.a.p.p. w zw. z art. 108 ust. 7 dawnej u.p.a.p.p. przez błędną wykładnię skutkującą niezastosowaniem art. 106 ust. 2 u.p.a.p.p. do oceny zasadności żądania o ustalenie nieistnienia obowiązku zawarcia umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p.p., z określeniem wynagrodzenia za korzystanie z reprezentowanych przez powoda praw autorskich i pokrewnych jako 1,6% wpływów netto (bez podatku VAT) uzyskiwanych przez pozwaną z tytułu reemisji kablowej, które nie obejmują opłat instalacyjnych i przyłączeniowych; art. 108 ust. 7 w zw. z art. 108 ust. 5 u.p.p.a.p. przez przyjęcie, że przepis ten nie może stanowić samodzielnej, odrębnej od art. 189 k.p.c. podstawy dochodzenia przez stronę niezadowoloną z rozstrzygnięcia Komisji Prawa Autorskiego ustalenia nieistnienia stosunku prawnego lub prawa objętego orzeczeniem KPA, która nie wymaga dodatkowego wykazywania interesu prawnego (art. 189 k.p.c.); art. 108 ust. 7 w zw. z art. 21¹ ust. 2 u.p.p.a.p. przez przyjęcie, że z tych przepisów wynika roszczenie przysługujące organizacji zbiorowego zarządzania o ukształtowanie przyszłej umowy z operatorem. W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania zarzucił naruszenie art. 233 §1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c. przez zaniechanie dokonywania jakichkolwiek ustaleń faktycznych i rozważenia zebranego w sprawie materiału w przedmiocie wysokości wynagrodzenia przysługującego powodowi. Pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

W pierwszym rzędzie wskazać należy, że w trakcie postępowania między instancyjnego w niniejszej sprawie zapadła uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2010 r. III CZP 1/10 (OSC 2011, nr 1, poz. 1), dotycząca m.in. wykładni

pojęcia sporu związanego z zawarciem umowy w rozumieniu art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p. Stanowisko zawarte w tym orzeczeniu było już znane Sądowi Apelacyjnemu, który odwołując się do jego treści - zmienił orzeczenie Sądu pierwszej instancji. Pogląd Sądu Najwyższego zarówno co do kognicji sądów powszechnych w sprawie o ukształtowanie treści stosunku prawnego pomiędzy organizacjami zbiorowego zarządzania prawami autorskimi a operatorami sieci kablowych, jak i czasowej niedopuszczalności drogi sądowej w wypadku niewyczerpania postępowania przed Komisją Prawa Autorskiego podziela Sąd Najwyższy w obecnym składzie. Nie zachodzi potrzeba powtórzenia jego motywów. Stanowisko zawarte we wskazanej uchwale rozwinięte zostało w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2011 r., IV CSK 638/10, (nie publ.), zapadłym w sprawie toczącej się także z udziałem Stowarzyszenia Filmowców Polskich, przy tożsamym przedmiotowo zakresie żądań jak w rozpoznawanej sprawie. Na pełną akceptację zasługują zawarte w nim stwierdzenia i oceny co do tego, że zakres postępowania sądowego jest taki sam jak postępowania przed Komisją Prawa Autorskiego, rodzaj roszczenia, jakie przysługuje w postępowaniu wszczętym na podstawie art. 108 ust. 7 u.p.a.p., wyznacza to, jaki interes strony ma być zaspokojony orzeczeniem sądowym, w szczególności spór co do wysokości wynagrodzenia jest sporem o treść umowy i wyłącza żądanie ustalenia nieistnienia obowiązku zawarcia umowy, wreszcie że żądanie ustalenia nieistnienia obowiązku zawarcia umowy, wskazującej oznaczony sposób wyliczenia wynagrodzenia, nie usuwa poddanego pod osąd sporu co do wysokości wynagrodzenia. W sprawie, w której rozpoznawana jest skarga kasacyjna, sekwencja zdarzeń nie pozostawia wątpliwości co do tego, że spór nie dotyczy istnienia ważnych powodów uzasadniających odmowę zawarcia umowy i nieistnienia obowiązku zawarcia umowy, lecz tylko warunków na jakich umowa miałaby być zawarta. Świadczy o tym m.in. fakt wystąpienia przez pozwanego do Komisję Prawa Autorskiego w dniu 20 listopada 2008 r. z wnioskiem o wszczęcie postępowania polubownego i rozstrzygnięcie sporu związanego z zawarciem umowy, negocjacji prowadzonych na wniosek pozwanego niezakończonych konsensem jedynie co do wysokości wynagrodzenia. Już tylko z tej przyczyny wskazane powództwo musi być uznane za nieadekwatny środek ochrony prawnej.

Podstawa naruszenia przepisów postępowania, tj. art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c., jest bezprzedmiotowa, gdyż Sąd Apelacyjny nie stosował powyższych przepisów i nie był zobowiązany do oceny i poszerzania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji, skoro uznał, że brak przesłanki interesu prawnego uzasadnia oddalenie powództwa w tej części wprost. Powództwo o ustalenie stosunku prawnego lub prawa może być uwzględnione wtedy, gdy zostanie wykazane spełnienie dwóch przesłanek o charakterze merytorycznym, tj. interesu prawnego oraz wykazania prawdziwości twierdzeń powoda. Pierwsza z nich warunkuje określony skutek tego powództwa, decydując o dopuszczalności badania i ustalania prawdziwości twierdzeń powoda, a wykazanie istnienia drugiej ma znaczenie dla oceny merytorycznej zasadności powództwa (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2001 r., II CKN 898/00, nie publ.).

Przesądzające znaczenie dla bezzasadności skargi kasacyjnej ma jednak następca utrata interesu prawnego, wynikająca z równoległego przekazania tym samym wyrokiem sądu odwoławczego Sądowi Okręgowemu do rozpoznania sprawę w zakresie żądania ewentualnego, dotyczącego zobowiązania pozwanego do złożenia oświadczenia woli o oznaczonej treści, w tym co do wysokości wynagrodzenia za korzystanie z reprezentowanych przez powoda praw autorskich i praw pokrewnych, zatem mającego zastąpić konsens stron (art. 64 k.c.). Interes prawny w żądaniu ustalenia musi wynikać z sytuacji prawnej, w jakiej znajduje się powód i, zgodnie z zasadą aktualności, istnieć w dacie wyrokowania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 1996 r., III CZP 115/96, OSN 1997, nr 4, poz. 39). Zawieszenie sporu o ukształtowanie stosunku prawnego wyłącza interes prawny w żądaniu ustalenia. Dodatkowo wskazać trzeba, że uwzględnienie stanowiska skarżącego oznaczałoby dopuszczenie obstrukcji organizacji zbiorowego zarządzania, polegającej na odmowie zawarcia umowy na innych jak proponowane przez nią zasady ustalania wynagrodzeń. W sytuacji gdy organizacja ta korzysta z bezwzględnie ustawowego umocowania do reprezentowania twórców i zawierania umów o reemisję (art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p.), przy wymogu zawarcia umowy licencyjnej i rozproszeniu praw uniemożliwiających indywidualne ich pozyskiwanie, stwierdzenie braku obowiązku zawarcia umowy

(poza ustawowo dopuszczonymi wyjątkami) prowadziłoby do naruszania praw autorskich i pokrewnych. Obecnie, w następstwie zmiany od dnia 21 października 2010r. stanu prawnego, nowa regulacja ustawowa wprost przewiduje w wypadku sporów związanych z zawarciem umowy, o której mowa w art. 21¹ ust. 1 u.p.a.p., stosowanie przepisów art. 110¹⁸ u.p.a.p.

W tym stanie rzeczy odnoszenie się do dalej idących zarzutów w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego (art. 398 § 1 pkt 1 k.p.c.), nieadekwatnych do stanu sprawy, jest zbędne. Jako niedopuszczalną należy ocenić próbę zmiany podstawy faktycznej powództwa poprzez odwołanie w skardze kasacyjnej do innej normatywnej podstawy, tj. ważnych powodów odmowy kontraktowania z operatorem telewizji kablowej (art. 106 ust. 2 u.p.a.p. w zw. z art. 108 ust. 7 u.p.a.p.).

Wobec braku uzasadnionych podstaw kasacyjnych Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę powoda. O kosztach postępowania kasacyjnego postanowiono w oparciu o art. 108 § 2 w zw. z art. 398 i art. 391 § 1 k.p.c.